Profesorul Dan Mănucă – profilul unui cărturar

Simona Antofi*

Keywords: *creative profile*; *unique destiny*; *hermeneutical scenario*; *Eminescu's creation*

Într-un interviu acordat Angelei Baciu, şi publicat în revista „Vatra veche", criticul şi istoricul literar Dan Mănucă rememorează câteva etape ale devenirii sale ca literat, începută de timpuriu, şi în răspăr cu ideologia politică oficială, uşor îmblânzită de reprimarea revoltei antisovietice din capitala Ungariei. Debutul său este marcat de acest dezgheţ doctrinar şi politic, care a permis ca, în Iaşi, un grup de tineri să înfiineţeze o revistă de atitudine studenţească:

> am debutat de (nu glumesc defel) două ori. Iată împrejurările. Eram, din 1955, student al Secţiei de limba şi literatura română a Facultăţii de Litere a Universităţii *Al. I. Cuza*. În 1957, câţiva colegi au propus înfiinţarea unei reviste a grupei nr. 221, în care să fie incluse numai încercările noastre literare: versuri, critică, proză. Cum de tipar nici nu putea fi vorba, s-a optat pentru varianta transcrierii textelor într-un caiet de cincizeci de pagini, cumpărat din comerţ. Tirajul fiind, firește, de... un singur exemplar. Aşa numitul *comitet de redacţie* era alcătuit din Mihai Drăgan şi Emil Haivas, iar Traian Rei era *copistul* care copia textele admise de comitet. După multe controverse, ne-am oprit la titlul *Cuvântul nostru*, foarte ambiţios şi deloc convenabil ideologic. Nu intru în detalii, care pot fi aflate în volumul meu intitulat *Literatură şi ideologie* (Iaşi, Editura Timpul, 2005, p. 173-202). Primul aşa zis *număr* a fost terminat de transcris şi pus în circulaţie la 1 martie 1957. Nu trebuie uitate circumstanţele politico-ideologice: abia se încheiase reprimarea revoltei antibolşevice de la Budapesta, dar vântul de oarecare liberalism nu fusese potolit cu totul. Aşa se explică şi dezgheţul care a îngăduit elanurilor tinereşti normale să caute a se exprima mai în voie (Mănucă 2014: 6).

Firește, circumstanţele s-au dovedit mai puternice decât avântul tinerilor studenţi. Al doilea debut i se datorează lui Alexandru Dima, care îl preţuieşte pe viitorul critic literar îndeajuns încât să trimită o „recenzie la o revistă chinezească de literatură, dar scrisă în engleză", la „Iaşul literar", „unde a şi apărut, în numărul din mai 1959" (Mănucă 2014: 7). Ulterior, devenită revista „Convorbiri literare", va rămâne locul în care Dan Mănucă se va face deopotrivă cunoscut şi respectat pentru articolele de critică a criticii. De altfel, revista l-a ajutat

* Universitatea „Dunărea de Jos", Galaţi, România.

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

pe critic să-şi cultive gustul pentru literatura bună şi să-şi formeze discursul în sensul optimei dozări a argumentului forte şi al judecăţii de valoare:

> În anii 1966–1968, am semnat rubrica *De la o lună la alta*, în care scriam despre poeziile apărute în revistele din ţară în luna anterioară. A fost un exerciţiu extrem de util, deoarece, nefiind supravegheat de nimeni, mi-am putut dezvolta libertatea de a gândi, de a mă forma şi de a scrie liber de orice fel de constrângeri. Am lăudat versurile lui Arghezi, Voiculescu, Doinaş, le-am criticat dur pe ale lui Nichita Stănescu, ale lui Ioan Alexandru şi ale altora, duceam polemici bătăioase cu clujenii şi bucureştenii. În ce mă priveşte, a fost o lecţie extrem de importantă pentru cunoaşterea şi aprofundarea textului literar (Mănucă 2014: 7).

Rugat de interlocutoarea sa să schiţeze un succint *manual* de practică avizată a criticii literare, util tinerilor cititori avizaţi din zilele noastre, bazat pe experienţa acumulată şi validată în timp şi, implicit, să identifice o marcă specifică discursului critic actual, de la noi şi de prin alte părţi, Dan Mănucă respinge categoric obedienţa faţă de o (singură) metodă, şi semnalează deficitul major al obsedantei alergări după noutate sau după metoda perfectă în demersul critic:

> Scrisul literar este atât de bogat în semnificaţii, atât de divers şi de complex, încât a-l supune torturilor cutărei metode înseamnă a-l sărăci, a-l mutila. Citesc multe studii de stilistică, de naratologie, de poetică, despre imaginar, despre versificaţie şi mă minunez câtă obtuzitate poate suporta biata hârtie. Nici pe alte meleaguri lucrurile nu se prezintă altcum (Mănucă 2014: 7).

În ceea ce priveşte receptarea critică a propriilor sale studii, în câmpul ideilor literare actuale, se poate spune că acestea s-au bucurat de atenţia lectorilor specializaţi, poate nu întotdeauna în măsura potrivită. În ceea ce ne priveşte, ne rezumăm, aici, la două puncte de vedere importante prin aceea că identifică reperele importante ale demersului analitic practicat de Dan Mănucă, atingând, fie şi tangenţial, mărcile profilului scriptural pe care textele criticului le poartă. Pornind, în mod just, de la ipoteza conform căreia

> diferenţa dintre un cercetător veritabil al biobibliografiei eminesciene şi un simplu glosator (în notă mistică sau în cheie ironică) pe marginea acesteia constă în răbdarea analitică şi densitatea argumentativă (Cristea-Enache 2009).

Daniel Cristea-Enache reţine capacitatea criticului de a crea lecturi convergente ale periplului dramatic eminescian, conectând textele – încercările dramatice ale acestuia – între ele şi jalonând etapele unui traseu creator orientat spre (auto)cunoaştere:

> din diferitele episoade în care tinereţea lui Eminescu a respirat în preajma scenei, Dan Mănucă montează rama istoric-biografică a eului artistic profund. Într-o paralelă izbitoare cu creaţia lirică, dramaticul se subordonează mitologicului şi eposului folcloric, încorporându-le, printre altele, şi pentru a desprinde fabula de conjunctural. Trăsăturile personajelor sunt esenţializate şi relativ autonomizate în raport cu morala unui grup determinat. Dramaturgul renunţă

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

> la clişeul eroismului şi se concentrează asupra dimensiunii reflexive. [...] din planul schiţat reiese că Eminescu urmărea desprinderea de istoria colectivităţii, tinzând către realizarea unui mit al individului [...]; din schiţe şi proiecte, resturi de scene şi de tablouri ori din mărturii indirecte, reiese şi ceea ce ar fi trebuit să fie dimensiunea fundamentală a posibilei dramaturgii eminesciene, anume realizarea unei mitologii a individului. [...] (Cristea-Enache 2009).

În acest sens, se cuvine remarcat faptul că această *quête* identitară pe care Dan Mănucă o cartografiază atât în datele istorico-literare ale dramaturgiei eminesciene, cât şi în opţiunile tematice şi de personaje prototipale ale poetului, rezonează atât în parcursul simbolic pe care criticul îl identifică în poemul *Luceafărul* – volumul *Pelerinaj spre fiinţă. Eseu asupra imaginarului creator eminescian* –, cât şi în profilul textual al hermeneutului ieşean.

Apreciind, la rândul său, interesul criticului ieşean pentru opera eminesciană în sine şi pentru sinuosul traseu al receptării acesteia, cu precădere în intervalul 1950–1990, Cornel Munteanu comentează la superlativ volumul *Oglinzi paralele*, identifcând, mai întâi, complexitatea grilei de lectură critică drept unul dintre argumentele forte care o recomandă drept reper:

> considerente sociologice, ideologice, psihologice, sursologice lărgesc mult registrul criticii pe care se situează Dan Mănucă, convvocând, într-o carte a receptărilor, metoda genetică, formalistă şi a configuraţiei, în texte aparent disparate, care reiterează principii fundamentale precum onestitatea în situare şi echilibrul în raportare faţă de un model sau altul (Munteanu 2009: 49–50).

Mai mult, Cornel Munteanu sesizează nu doar aspectul necesar – polemic al studiilor din volum, în raport cu instrumentarea adesea tendenţioasă a receptării operei eminesciene, sau simpla, dar periculoasa inadecvare la obiect a acesteia, ci şi modul în care Dan Mănucă îşi elaborează profilul de critic onest şi consecvent cu sine chiar atunci când se vede obligat să-şi asprească discursul, spre o mai bună aşezare întru adevăr a textului eminescian:

> criticul Dan Mănucă nu are complexe de a-şi locui propriul text critic, luând detenta de a întocmi cu aplomb şi erudiţie errata receptărilor, întorcând critica la standardele ei superioare de evaluare a operei (Munteanu 2009: 50).

Aşadar, preocuparea constantă a profesorului Dan Mănucă pentru opera eminesciană se regăseşte, îmbogăţită, în volumul de studii *Oglinzi paralele*, apărut la Editura Europress, în 2008. Studiul care deschide volumul – *Din nou despre „Geniu pustiu”,* şi cel care-l încheie, *Ce (mai) înseamnă poet naţional?*, reprezintă, parafrazând un cunoscut titlu de volum, o parte importantă a testamentului spiritual al unui eminescolog preocupat în cel mai profund şi mai auto-legitimant mod de a identifica acea *figură a spiritului creator* eminescian în care s-ar concentra şi coagula, într-o identitate unică, pe a cărei devenire criticul o urmăreşte şi, parţial, o construieşte convingător, date biografice revelatoare pentru personalitatea creatoare eminesciană, dimensiunea erotică –

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

existenţială şi livrescă, fără putinţa disocierii eului eminescian între cele două, precum şi toate componentele şi resursele creatoare ce dovedesc cu prisosinţă faptul că nu doar romanul, ci întreaga sa scriitură sunt *oglinda vieţii.* Este, acesta, un proiect personal coerent, care dă o semnificaţie superioară, integratoare şi completă, tuturor studiilor aplicate asupra scriiturii eminesciene, semnate de Dan Mănucă. Şi, aş zice, un proiect unic în istoria mai veche şi mai nouă a eminescologiei, care-l singularizează pe critic în aceeaşi măsură în care îl legitimează ca atare, şi îl autodefineşte. Studiul amintit deja, asupra romanului *Geniu pustiu*, are câteva linii de forţă care se înscriu în grila sintetizator-interpretativă menţionată. Personajul principal, afirmă criticul, „închegat ca destin", este „construit în jurul Erosului" şi „pune pentru prima oară problema constituirii unui personaj masculin" de roman prin eros. Flancat de Sofia şi de Poesis, respectiv de *înţelepciune* şi de *creaţie*, care îi lipsesc, şi convertit, prin moartea simbolică a dublului său, Ioan, la „datoria de a se supune numai lui însuşi", Toma Nour ilustrează, pe de o parte, miza romanului – „condiţia umană ar consta dintr-o afirmare statornică a vitalităţii", iar pe de alta, „structurează aproape toate planurile romanului"– concentrând în sine elementele sociale şi teatrale şi dovedind, încă o dată, că romanul – şi scriitura eminesciană – este „metafora vieţii" (Mănucă 2008: 8–12).

Raportul specular literatură – teatru – viaţă, şi funcţia de autocunoaştere specifică sunt direcţiile de analiză care structurează şi al doilea studiu, intitulat *Omul de teatru.* Se remarcă faptul că Dan Mănucă îşi asumă rolul de a da coerenţă superioară oricărui alt studiu de acest tip, privind integrala activităţii de dramaturg şi de om de teatru a lui Eminescu în sensul convergenţei semantice care face ca, la finalul volumului, profilul complet şi complex al eului eminescian să se fi închegat din fragmente care, toate, reflectă întregul precum picătura de rouă bolta infinită, sau sâmburele de ghindă pădurea, ca să-l parafrazăm pe Eminescu însuşi. Cu alte cuvinte, criticul a identificat acea structură de adâncime a scrisului eminescian, a coborât până acolo unde opera şi cel care o scrie s-au suprapus până la definitivă şi completă identificare. Această consubstanţialitate a metodei critice şi a obiectului său nu se poate explica doar prin afinităţile elective de care vorbea Goethe, ci prin ceva mult mai profund. Greu, dacă nu imposibil de transpus în cuvinte. Experienţa de om de teatru a poetului se converteşte, crede criticul, în procesul de identificare sau de construcţie a unui „personaj interior" aflat la început de drum. Sunt invocate şi comentate, aici, cu bine-cunoscuta acribie a istoricului literar, traducerea tratatului lui Theodor Rötscher, privind specificul artei dramatice, încercările de traducere (*Diplomatul,* de Eugène Scribe şi Casimir Delavigne, din 1868; un fragment din *Tasso,* de Goethe), articolele cronicarului dramatic (de pildă, articolul publicat în 1870 în revista „Familia", intitulat *Repertoriul nostru teatral*, în care reacţia dură faţă de „proliferarea repertoriului bulevardier francez" este

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

secondată de o „privire mohorâtă asupra autorilor dramatici conaţionali", inclusiv Alecsandri) (Mănucă 2008: 17–26).

Criticul evidenţiază, apoi, diversitatea preocupărilor dramatice ale poetului, enunţând judecăţi de valoare fără cusur, asociate unor interpretări de o noutate evidentă, şi de o profunzime aparte a înţelegerii funcţionării simbolurilor, a căror relevanţă trimite, din nou, la afinitatea spirituală certă dintre critic şi poet. Parodia *Infamia, cruzimea şi disperarea sau Peştera neagră şi căţuile proaste sau Elvira în disperarea amorului* stă alături de comedia *Gogu tatii*, de feeriile *Minte şi inimă*, *Împăratul şi împărăteasa*, dar şi de singura piesă încheiată, *Amor pierdut. Viaţă pierdută. Emmi.* Intenţia poetului de a realiza o epopee naţională, care începe cu *Decebal* şi continuă cu *Dodecameronul dramatic*, dedicate dinastiei Muşatinilor, îi permite criticului să realizeze, prin interpretări succesive, perfect convergente, o cronologie internă a devenirii imaginarului eminescian, în sensul „desprinderii de mitologia colectivităţii", mitizării istoriei şi transformării acesteia într-un fundal pentru un personaj de excepţie, care se va autonomiza treptat, în raport cu trama epică, pentru a ilustra treptele autocunoşterii. Aşa s-ar explica şi abandonarea, la un moment dat, a *Dodecameronului*, concentrarea interesului poetului pe piesa *Mira*, şi pe problematicul personaj Ştefăniţă, dar şi pe piese ca *Dragoş-Vodă* – aici dimensiunea reflexivă a construcţiei dramatice s-a amplificat simţitor, căci personajele „meditează asupra omului, asupra rostului vieţii şi al morţii" (Mănucă 2008: 40–43) etc. În interpretarea criticului, bătrânul voievod Dragoş, avatar al Bătrânului din *Luceafărul*, moare pentru a se putea naşte o lume nouă, pe care el o prefigurează vizionar. Se cuvine adăugat aici protagonistul piesei *Alexandru Lăpuşneanu*, un „mizantrop reflexiv" care, ca simbol etic, „se substituie destinului pentru fiecare dintre supuşii săi, într-un joc de-a soarta" cu extensie cosmică. Lăpuşneanu, crede criticul, „se substituie, în ultimă instanţă, şi divinităţii, şi hazardului" (Mănucă 2008: 45–48).

Analiza ediţiei de poezie eminesciană alcătuită de Petru Zugun (Editura Tehnopress, 2002), din studiul intitulat *Sugestii tematologice*, îi prilejuieşte criticului, din nou, un exerciţiu de hermeneutică ce urmăreşte, exemplifică, ilustrează şi argumentează devenirea lăuntrică a poetului – mereu în corelaţie cu contextul biografic – în sensul realizării unui profil unitar şi complet al scriitorului, în toate ipostazele sale, pornindu-se de la premisa unităţii spirituale profunde care leagă între ele – şi explică – toate activităţile în care s-a implicat poetul. În această ordine de idei, „poeziile şi poemele de dragoste", „poeziile şi poemele naţionale", „poeziile şi poemele filosofice"culminează în catehismul *Glossei*, văzut de critic ca o „însumare a unor reguli comportamentale după care trebuie să se călăuzească, de acum înainte, torturatul personaj problematic din structura eminesciană", în poemul *Luceafărul*, care „încheie un drum găsit după multă trudă", şi în acea „suspendare lină a temporalităţii", prin alunecarea în moarte pe care o ilustrează *Mai am un singur dor* şi variantele sale (Mănucă

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

2008: 55–69). Studiul *Feţele unui epistolar – Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit* polemizează deschis cu cei care au minimalizat importanţa acestui epistolar, cu două argumente de forţă, insistent invocate de critic: scrisorile aduc informaţii esenţiale despre „viaţa cotidiană a lui Eminescu", şi despre statutul social al femeii şi al erosului în epocă; totodată, prin acest epistolar se arată modul cum „omul social s-a dăruit cu fervoare experimentului erotic, asumat în toate ipostazele", căci „Eminescu trăia, în mod conştient, şi cu maximă intensitate, toate cele pe care le aşternea în misivele către Veronica Micle" (Mănucă 2008: 71–72). Acribia şi profesionalismul onest al istoricului literar îşi fac şi aici simţită prezenţa, Dan Mănucă inventariind cu scrupulozitate deficienţele ediţiei: lipsa referirilor la „avatarurile textului: corecturi, asemănări cu alte texte, date despre hârtie, dimensiuni, plic, cerneală etc.", modernizarea lexicală „nedorită" a textelor, pierzându-se, astfel, specificul limbii emiensciene etc. Studiul care încheie volumul, *Ce (mai) înseamnă poet naţional*?, evaluează pertinent relevanţa sintagmei „autor naţional" în secolul al XIX-lea, în corelaţie cu „teatru naţional", de exemplu, sau „roman naţional". Face, apoi, istoricul sintagmei, trecând de la Slavici – articolul *Ce e naţional în artă*, din 1906, publicat în revista „Sămănătorul", trecând, apoi, prin etapele afirmării lui Eminescu drept „poet naţional": etapa 1867 – 1869, „poet local – de circulaţie bucovineană şi ardeleană; etapa junimistă – numele poetului se impune pe piaţa literară; începând cu 1883, şi odată cu declanşarea bolii, cu apariţia volumului editat de Maiorescu, şi cu contribuţia semnificativă a lui Iacob Negruzzi, Eminescu devine *poet naţional*; se ajunge, apoi, la Călinescu şi la *Istoria* sa, în care se regăseşte capitolul intitulat, explicit, *Poetul naţional* (Mănucă 2008: 202–207).

Sintetizând, criticul arată că, în cazul lui Eminescu, sintagma „poet naţional" reuneşte accepţia etnică, pe cea cultural-psihologică, etno-filosofică, istorică, artistică – toate la superlativ. Totodată, evidenţiază faptul că, astăzi, formula nu mai comunică „nici o apreciere valorică", rămânând cantonată, ca relevanţă şi ca impact, în secolul al XIX-lea, şi de „literaturile mici şi foarte mici", pe considerente de ordinul politicilor culturale sau geopolitice (Mănucă 2008: 209).

Bibliografie

Boia 2015: Lucian Boia, *Mihai Eminescu, românul absolut. Facerea şi desfacerea unui mit*, Bucureşti, Humanitas.

Boldea 2010: Iulian Boldea, *Tentaţia istoriei literare*, în „Limba română", nr. 9–10, disponibil la adresa http://www.limbaromana.md/index.php?go=articole&printversion=1&n=1056 – accesat la 1.10.2017.

Costache 2008: Iulian Costache, *Eminescu. Negocierea unei imagini*, Bucureşti, Cartea românească.

Cristea-Enache 2009: Daniel Cristea-Enache, *Documente, argumente (II)*, în revista „Cultura", nr. 242, disponibil la adresa https://atelier.liternet.ro/articol/8227/Daniel-Cristea-Enache/Documente-argumente-II-Oglinzi-paralele-de-Dan-Manuca.html, consultat la 1.10.2017.

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)

Eminescu 2002: Mihai Eminescu, *Opera poetică*, ediţie de Petru Zugun, Iaşi, Tehnopress.
Mănucă 2014: Mănucă, Dan, *Interviu* acordat Angelei Baciu, în revista „Vatra veche", nr. 3, p. 6–9.
Mănucă 2005: Dan Mănucă, *Literatură şi ideologie*, Iaşi, Timpul.
Mănucă 2008: Dan Mănucă, *Oglinzi paralele*, Iaşi, Europress.
Mănucă 1999: Dan Mănucă, *Pelerinaj spre fiinţă. Eseu asupra imaginarului poetic eminescian*, Iaşi, Polirom.
Munteanu 2009: Cornel Munteanu, *Addenda corrige în eminescologie*, „Familia", nr. 6.
Zarifopol-Illias 2000: Christina Zarifopol-Illias (ed.), *Dulcea mea Doamnă/Eminul meu iubit. Corespondenţă inedită Mihai Eminescu – Veronica Micle*, Iaşi, Polirom.
Călinescu 2003: G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, Bucureşti, Semne.

Professor Dan Manuca – The Scholar`s Profile

Author of over 14 books on literary history and critique, member of the coordination and revising team, as well as co-author of *The General Dictionary of Romanian Literature* – edited by the Romanian Academy -, keynote speaker at different international conferences held in Italy, France, Germany, Austria, etc., constant collaborator to prestigious literary reviews such as "România literară", "Luceafărul", "Ramuri", "Ateneu", "Revista de istorie şi teorie literară", "Anuar de lingvistică şi istorie literară", "Cahiers roumains d'études littéraires", "Cronica", "Limbă şi literatură", "Dacia literară" and others, editor-in-chief of "Convorbiri literare" (since August 2001) and literary editorialist for "Iaşul literar" and "Convorbiri literare", professor Dan Mănucă is one of the most dedicated and representative "man of letters". Director of the "A. Philippide" Institute Romanian Philology – the Iasi Branch of the Romanian Academy – during 1990–2009 – he has been professor PhD at the Faculty of Letters, Iasi and PhD coordinator, teaching the specifics of the literary text to many generations of students. As for his critical options, Dan Mănucă has analytically approached "Junimea" and its cultural epoch, focusing on the dynamics of different literary and critical types of discourse, as well as on Eminescu`s work with its aesthetic values which, despite of its many detractors, have always been validated. Our approach focuses on the critical volume entitled "Oglinzi paralele"/ "Parallel Mirrors" in which the author portrays an innovative perspective on Eminescu`s poetic imagination, on issues regarding the editing process of his poetic work as well as on the ways of defining – within a fascinating hermeneutic scenario – different new rereading strategies applied to Eminescu`s both novel and dramatic attempts. Therefore, our study will point out the fundamental structures of the scriptural profile named, in Eugen Negrici`terms, the creative spirit of the critic who makes out a text which functions both as second-grade creation as well as auto-reflexive strategy.

BDD-V4911 © 2018 Editura Universităţii „Alexandru Ioan Cuza"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.25 (2026-09-15 05:56:49 UTC)